

A FŰTŐ

Divatos szóval kell kezdenem: **rendhagyó** televíziós játékot láthatunk. Polgár András írta Herczenik Miklós ötletéből, s Félix László rendezte.

Kényelmes, nagy befogadóképességű, s tettség szerint tágítható ez a jelző, hogy **rendhagyó**, még olyankor is használjuk, ha feleslegesen élünk vele. Tehát gyakorta visszaélünk ezzel a nyelvi sablonnal.

A tévéjáték alkotói is megpróbálták rendhagyó módon jelentőséget adni művüknek, s elnevezték **tévégroteszkeknek**. Nem voltam rest, fellapoztam az értelmező szótárt, ahol azt olvastam a groteszkről, hogy „A nevetségest az ijesztővel egyesítő, furcsa, torz jelenség”. Ez minden bizonytalansággal igaz akkor is, ha **A fűtő** című tévéjáték ötletére gondolunk, mert az alapötlet valóban nevetségesen furcsa jelenséget mutat be, talán az is igaz, hogy ijesztő, félelmetes az a kép, amely szemünk elé tárul e játékban: a butaság, a fantáziátlanság, a gyávaság, a rémség telepszik a szereplőkre és formálja, mondhatni torzítja cselekedeteiket, gondolataikat, magatartásukat.

Arról van szó ugyanis, hogy egy filmgyári forgatás után egy jó adag téliszalámi, mint forgatási kellék, megmarad. Értékesíteni nem lehet, mert kicsit megkopott a forgatás során, elvesztette azt a nemes penészréteget, ami kon-

zerválja és értékessé teszi. De házon belül sem lehet pénzzé tenni, mert számlát csak állami vállalatától lehet könyvelni, nem pedig személyektől kapott pénzzel elismertetni, hogy a keltek nem vették el, nem lopták el, legfeljebb elfogyasztották.

Ekkor lép be a történetbe a nevetségesen abszurd logika. A bü-

rokrata ész (Némethy Ferenc jelképezi) lelkiismeretlenül úgy dönt, hogy a téliszalámit el kell égetni. Ettől kezdve már nem a téliszalámi a főszereplő, hanem a jószívű, jóérvényű becsületes fűtő (Nagy Attila játssza), aki az elégetést úgy képzei el, hogy a belső égés, a fogyasztás ugyanazt a célt szolgálja, mintha lángon éget-

Gyenge Árpád és Inke László

A TÉVÉ LÍRAI RIPORTJA ZELK ZOLTÁNNAL

ték volna el a téliszalámi-rudakat. Ám a bürokrata nem nyugszik, neki máglya kell, a máglyán akarja látni a bűn, vagyis a téliszalámi pusztulását és ezt szinte a saját veszte árán is megteszi. Mert ez a nagydarab, Toldi Miklós erejével bíró férfi akkorát üt rajta, hogy csodáljuk, hogy van még ezután mersze cselekedni. Mert ez a fűtő, aki oly öntudatosan leüti a bürokratát, most megrendülten elszopog. Kikeri a munkakönyvét. Itt kezdődik a történet új fordulata: leáll minden, az emberek fáznak, tehetetlenek, mert filmrendező, görllöket lehet találni, de fűtőt — nem. Az igazgató őrzőng, fenyegetőzik és prédikál. Prédikációja nemcsak a nézőket, a fűtőt is meg hatja. És visszatér. Rezignáltan bár, de fűtő tovább a haza javára, az igazgató üdvére és az ostobaság diadalára.

Talán kitetszik ebből a tartalomismertetésből is, hogy a groteszk szituációt nem sikerült kibontani, legfeljebb kifulladásztani. A hangulatos rendezés nem tudott ezzel a groteszk heppienddel mit kezdeni. Groteszk helyett valóban heppiendnek rendezte meg. Ily módon — a szerző önironikus, kedvescsináló szavaival — „a tévéjáték, mely a színes fantáziára és élénk képzelőerőre valló, A fűtő címet viseli, bemutatásra került”. Ezenkívül más különösebb tragédia ezen az estén nem esett veünk...

ILLES JENŐ

Nincs módomban megállapítani, mit mond a tévé lírai riportja Zelk Zoltánról annak, aki nem ismeri személyesen a költőt, mennyivel nyújt számára többet, mint a könyv vagy a rádió interpretációja. Envelem szemben mindenesetre ugyanaz a Zelk Zoltán ül a képernyőn, akit oly régóta ismerek. Ugyanaz a csendes, mindig kérdező, de kérdésre a választ előre elváró és csak azt elfogadó tartás, ugyanaz az arc, amelyen ugyanaz a mindentudó naivitás néz a kamera által felkészített világba. Épp úgy nem hallgat és nem felel arra, amit mondok neki, mintha szemtől szembe ülnek vele, épp oly szelíden és védekezően néz át a fejem fölött, mindnyájunk feje fölött, mintha valóban ott volnánk. Ez az elragadó önközpontság, amelyben nyoma sincs az önzésnek vagy önteltségnek, amely inkább a feladat, a kötelezettség tudata: „azért vagyok, hogy önmagam legyenek, egy egész szenvedő emberiség ősi megbízásából merüljek szenvedéssel-tel önmagamba és felszínre hozzam ennek a szenvedésnek gyönyökeit.” Es ezek a gyönyökök gyönyörűek. Nyilvánvalóan annak számára is, akinek nevében nem beszélhetek, mert hiszen immár közel negyven éve ismerem személyesen a költőt.

Mert ez az önmagába-merült ember nagyonis érzékeny mindaz iránt, ami kívülről ér. Természetesen megint nem a mindennapi ember sértődős érzékenységeről van szó, hanem egy olyan felfogóképességről, vagy mondjuk: tehetségről, amely minden egyszerű benyomásnak az élet egészére vonatkozó következtetéseit azonnal átérzi, elraktározza és idővel kiérleli a művet. Ez az érlelés nem jelent leparólast, inkább válogatást. Zelk emlékező költő: amit átél, nem lényegében marad meg benne, hanem egész valójában, állandó testhőmérsékleten tartva. Ama bizonyos harminchat fokos láz égési mindig őt is, biztosítva mondanivalói hevületét. Nem fordulhat olyan mélyen a múltba, hogy az ne a jelen, az eleven élet hőfokán szóaljjon meg benne. A spontán elevegenségtől a múlt múlt-jellegét. A valómást az anekdotától a jelenlét hevülete, a belső izzás különbözteti meg.

Zelk Zoltán nem először ült a kamera előtt, de még sosem mulasztotta el, hogy valamelyik nagy mesteréről meg ne emlékezzék a hála erejétől hiteles szóval. Ebben a közvetlenül beszédes modorában a legtévészerűbb és ez az, amit sehol másutt ilyen dimenziókban megvalósítani nem tudna. Csak a tévé mutathatja be, ahogyan Babitsról szól, akivel ma is álmodik. Akinek annak idején megmutatta „Szilveszter a Főti úton” című versét, azzal a félnék kérdéssel, hogy nem túlságosan riportszerű-e. Es most a felejtéhetetlen, emelő kézmozdulatot, amellyel Babits válaszolt: „Nem. Sikerült, kérem, feleleimle”.

Ez viszont a fiatal Dózsa Lászlónak nem sikerült: 6 határozottan a riportot olvasta fel. Általában, értjük, de nem tudjuk helyeselni a puritán szándékot, amely az effajta költő-bemutatók alkalmából Ascher Gabriella mindig a lényegét eltaláló összeállítását az előadás valamely sajátos absztrahálásával próbálja hangsúlyozni. Azt hisszük, tévedés, hogy a vers annál jobban kiemelkedik, minél jobban eltűnik a szavalo személye. Ebben a műsorban, magán Zelk Zoltánon kívül, talán csak Mádi Szabó Gábor produkálta — majdnem azt írtuk: kapott módot produkálni — amire képes. A többieket — ha mással nem, a fotográfálással — kissé elhalványították. Bizonyos, hogy a kitűnő Mensáros László, Káldy Nóra, Ronyecz Mária nagyobb súlyt jelentett volna a képernyőn — éspedig nem Zelk ellen, hanem Zelk érdekében — mint amennyit engedélyeztek számukra.

KESZI IMRE